

ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ БІЛЕТИ
З ПРЕДМЕТУ «ОФІЦІЙНА (УКРАЇНСЬКА) МОВА І ЛІТЕРАТУРА»
10 КЛАС

Укладачі:

Т.Г. Черненко, головний методист кафедри загальних дисциплін і додаткової освіти ДОЗ ДПО «ІРОіПК»;

О.В. Бабой, учитель офіційної (української) мови та літератури вищої кваліф. категорії МОЗ «Тираспольська середня школа № 9 ім. С.О. Крупко»;

І.А. Маслова, учитель офіційної (української) мови та літератури I кваліф. категорії МОЗ «Тираспольська середня школа № 9 ім. С.О. Крупко».

Пояснювальна записка

Найбільш поширеною формою атестації за навчальний рік є проведення усного іспиту з використанням білетів. Приблизні екзаменаційні білети складені відповідно до чинної Приблизної програми з навчального предмета «Офіційна (українська) мова і література» для 10–11 класів для загальноосвітніх організацій ПМР (Тирасполь: ІРОіПК, 2022 рік), відповідно до вимог Державного освітнього стандарту середньої (повної) загальної освіти Придністровської Молдавської Республіки.

Наведені екзаменаційні білети відповідають обов'язковому мінімуму змісту основної загальної освіти з предмету «Офіційна (українська) мова та література».

В основі завдань лежать загальні підходи до перевірки рівня навченості учнів із предмету, а також специфічні напрямки, що стосуються української мови.

Кожен білет містить 3 завдання, які передбачають демонстрацію учнями знання теоретичного матеріалу та вміння практичного застосування отриманих знань з мови і літератури.

Запропонований варіант білетів має рекомендований характер. Це означає, що учитель має можливість вносити свої зміни з урахуванням особливостей організації освітнього процесу в конкретному навчальному закладі.

Зміст екзаменаційних білетів

Кожен екзаменаційний білет містить три питання. Зміст завдань визначається метою навчання української мови в основній школі. Усі екзаменаційні білети орієнтовані на перевірку вимог до рівня підготовки учнів і відповідають обов'язковому мінімуму змісту освіти з української мови.

Перше питання білету за своїм характером є комплексним: воно дозволяє оцінити рівень сформованості умінь, пов'язаних з комунікативною, мовною та лінгвістичною компетенціями учнів. Екзаменованим пропонується робота з текстом, яка передбачає перевірку:

- практичних знань із лексики, морфології та синтаксису;
- вміння розрізняти тексти різних функціональних стилів, визначати їхню тему й основну думку;
- орієнтування у змісті запропонованого для аналізу матеріалу;
- навичок інтонуювання тексту;
- знань літературних творів, авторів тощо.

Учень повинен: прочитати й осмислити текст, відповісти, якщо буде потрібно, на питання екзаменаторів за його змістом; провести мовленнєвий аналіз тексту; вставити пропущені букви та розділові знаки, пояснити свій вибір написання в кожному випадку; провести зазначений у завданні вид (або види) мовного розбору; проаналізувати представлене у тексті мовне явище і розповісти про нього у своєму усному висловлюванні.

Друге і третє питання білету – перевірка знань і умінь з української мови, що включає в себе теорію і практичні завдання.

Для учнів 10 класу були розроблені 20 білетів, які охоплюють необхідний мінімум знань, отриманих учнями протягом навчального року; є завдання на повторення.

Білет № 1

1. Прочитайте текст. Перекажіть. Визначте тему й основну думку, тип і стиль. Доберіть заголовок. Поясніть лексичне значення слів: *слово, спілкування, словник*.

У багатобарвності й могутності рідного слова втілено красу людини – творця мови, садівника прекрасного на землі. Рідне слово окрилює нас духовністю, любов'ю до пісні, до матері.

Для кожного народу рідна мова – найдорожча.

У мовну скарбницю нашого народу несуть красу душі й племін рідного слова найкращі письменники. Скількома ж словами вони користуються? Звернімося до творчої спадщини геніального Кобзаря. Словник мови поетичних творів Тараса Шевченка охоплює понад десять тисяч слів, а прозових – понад двадцять з половиною тисяч. Хіба вдалося нам, підрахувавши всі слова у творах Шевченка, виявити словниковий запас великого поета? Немає сумніву, що Кобзар володів й іншими словами української мови, хоч у художній творчості їх не використовував.

Скільки ж слів потрібно людині для спілкування? Обсяг словника конкретної особи залежить від роду її занять, освіченості та здібностей. Установлено, що мовець активно використовує майже три тисячі слів упродовж дня, а розуміє – у десять разів більше.

Щоб опанувати словесне багатство нашої мови, користуйтеся словниками. Дотримуйтеся порад мудрого поета Максима Рильського: «Не бійтесь заглядати у словник: це пишний яр, а не сумне провалля».

2. Дайте визначення таким термінам: *лексикологія, лексичне значення слова, однозначні та багатозначні слова*.

3. Складіть три речення із лексемою слово у таких значеннях:

- а) основна значуща одиниця мови;*
- б) зобов'язання виконати щось; обіцянка, запевнення;*
- в) право виступити із промовою.*

Білет № 2

1. Прочитайте текст. Перекажіть. Визначте тему й основну думку, тип і стиль. Доберіть заголовок. Знайдіть у тексті фразеологізми та поясніть їх.

Людину, яка не вміє дотримувати свого слова, часто змінює погляди й рішення, не виконує обіцянок, ніхто не поважає. Про таку людину кажуть, що в неї сім п'ятниць на тиждень. Чому саме сім п'ятниць, а не понеділків чи вівторків? Щоб відповісти на це запитання, повернімося на кільканадцять століть назад.

У ті часи п'ятниця була останнім днем тижня – вихідним і базарним. На базарах не лише продавали й купували, а й вирішували різні важливі питання. Хлібороб, скажімо, просив коваля, щоб той викував йому серп чи косу, гончареві замовляв десяток глечиків. Багатий господар, який не міг упоратись зі своїм господарством, знаходив на базарі робочу силу – бідняків, які шукали, до кого б піти у найми. Тут, у присутності кількох свідків, складалася своєрідна усна угода, розірвати яку чи частково змінити можна було лише при тих самих свідках і на базарі, тобто в одну з п'ятниць. Проте траплялися й порушники цього звичаю. Вони дуже часто відмовлялися від однієї угоди, щоб укласти іншу, вигіднішу. Саме про таких користолюбців і казали, що в них сім п'ятниць на тиждень.

2. Дайте визначення термінам: фразеологія, фразеологізми, синоніми.

3. До кожного з наведених фразеологізмів доберіть слово-синонім:

Аж ребра світяться, перегнути палку, прикусити язика, волосся дибом стає, як рукою подати.

Білет № 3

1. Прочитайте текст. Перекажіть. Визначте тему й основну думку, тип і стиль. Доберіть заголовок. Назвіть визначні місця у Придністров'ї.

У нашій республіці є місця, які мають особливу привабливу силу. Одне з них – заповідник «Ягорлик», територія, що охороняється державою.

Державний заповідник «Ягорлик» розташований на лівому схилі долини річки Дністер (Дубоссарське водосховище) у межах Дубоссарського району, точніше на 12 км північніше від м. Дубоссари. У 1988 році під заповідну територію були відведені круті схили Дністра, Ягорлицької заплави, річок Ягорлик і Сухий Ягорлик, прорізаних численними ярами та промоїнами.

Виявляється, на території заповідника по днищах балок протікають два струмки, що впадають у заплаву, є два джерела середні й одне велике. Береги заплави високі, кам'яністі, порізані численними ярами. Вапнякові схили покриті степовою рослинністю і хащами дерево-чагарникових порід. Заповідник перетинають автомобільна траса міжнародного значення Дубоссари–Рибниця й автомобільна траса місцевого значення Гояни–Дойбани-1. Землі заповідника межують на північному заході із селом Цибулівка, на південному сході – з Дубоссарським лісництвом (Мар'їн гай), на південному заході – із селом Гояни, на заході – з річкою Дністер (Дубоссарське водосховище), а на північному сході – із селом Дойбани-1.

Велику роботу щодо відтворення рибних ресурсів регіону проводить колектив заповідника і робить усе для розвитку перлини Дністра та нашої республіки – унікального заповідника «Ягорлик».

2. Як ви розумієте такі терміни: синоніми, омоніми, антоніми? Наведіть приклади.

3. Доберіть до слів антоніми.

Високо, близько, молодий, темний.

Білет № 4

1. Прочитайте текст. Перекажіть. Визначте тему й основну думку, тип і стиль. Доберіть заголовок.

Бендери – найстаріше місто Придністров'я, одне із найзатишніших і зелених міст республіки. Дотепер збереглося планування і забудова центральної історичної частини міста, де старовинні будівлі, поєднуючись із сучасними, доповнюють одна одну, складаючи неповторний вигляд сучасного міста. Не випадково в 1986 році йому було присвоєно статус історичного міста СРСР через унікальність Бендерської фортеці й архітектурного планування центральної частини міста. Сьогодні Бендери – друге за розміром і значущістю місто Придністров'я. Для жителів міста створені прекрасні умови для праці та відпочинку. До послуг городян і гостей міста відкриті двері численних закладів культури, кафе, ресторанів, барів. На території міста знаходиться 5 парків та скверів, які обладнані різноманітними атракціонами, дитячими майданчиками. Незважаючи на те, що місто пережило численні війни і руйнування, в ньому збереглися такі унікальні історичні й архітектурні пам'ятки, як Бендерська фортеця, Преображенський собор, пам'ятник 55-му піхотному Подільському Полку. Їх вдало доповнюють сучасні пам'ятники, що свідчать про славні події історії міста. У мальовничому куточку мікрорайону «Сонячний», на березі озера в оригінальному будинку, що нагадує середньовічний замок, розташоване кафе «Теремок» – одне з улюблених місць відпочинку городян.

У назвах вулиць увічнені імена відомих особистостей, що побували в Бендерах. Про них розповідають і пам'ятки монументального мистецтва. На початку ХІХ століття місто відвідав великий російський поет О.С. Пушкін. Перший раз це було у вересні 1820 року, коли він їхав з Одеси до Кишинева. Біля Бендерської фортеці поет на поромі переправився через Дністер, і перед його поглядом з'явилося одне з найдавніших міст краю. У Бендерах О.С. Пушкін відвідав місце табору і намагався розшукати місце поховання українського гетьмана Івана Мазепи.

2. Правопис префіксів пре-, при-, прі-.

3. На місці пропущених літер вставте потрібні (е, и чи і).

Пр..великий, пр..бігти, Пр..карпаття, пр..года, пр..солодкий, пр..рва.

Білет № 5

1. Прочитайте текст. Визначте тему й основну думку, тип і стиль. Доберіть заголовок. Складіть план тексту. За складеним планом перекажіть.

На березі Дністра, у восьми кілометрах від міста Кам'янка, знаходиться село Кузьмин. Крізь ранковий серпанок видніються веселі будиночки, колгоспний склад, школа. Дорогами рухаються люди, підводи, вантажівки.

Нижче, за течією Дністра, берег плавно переходить у височину, місцями перетяту ярами. Тут, на зеленій галявинці, сховався біленький будиночок, побудований по-старому, з низенькими дверима і двома віконцями. Від часу стіни будиночка покосились, а дах осів. Однак будиночок тримається міцно, наче вріс у землю.

У цьому будиночку в 1923 році, коли на схилах Дністра досягав виноград, а на полях вже збирали кукурудзу, в сім'ї наймита Сидора Солтиса народився син Іванко, майбутній Герой Радянського Союзу, який став гордістю молдавського народу.

Сидір Солтис пас сільську череду. Кожен день він вставав удосвіта, брав свою торбу, батіг і виходив на сільський майдан. У ранковому світанку вимальовувалися верхівки дерев, дахи будинків, над якими клубочився дим, а вдалині – вершини пагорбів. Сидір Солтис піднімався

на невелику піднесеність і дивився з жалем у бік, де за куркульськими садами виднілася його хатинка. Пастух думав про свого сина, дружину й окрасць хліба, якого у нього не було. Пустуючи, куркульські діти з усіх сільських вуличок виводили корів до пастуха. Вони були ситі, на них працювали наймити. Сидір, поганяючи стадо, все думав: «У кого би позичити до осені торбу борошна...».

Наближалася осінь, а за нею сувора зима з морозами і завірюхами. А заробленого хліба ледве-ледве вистачило до весни.

Сидір прокинувся вранці. Похмуρο оглянув усе навколо.

Поглянувши ще раз на сина, він глибоко зітхнув – серце його защеміло, бо вдома не було хліба. Тільки початок березня, а в хаті давно вже ні зернини... «Піду-но до Федора Бордюжі, може, дасть якусь роботу», – подумав Сидір, виходячи з дому. Він обігнув вузьку вуличку, яка тяглася вздовж низьких кам'яних огорож.

2. Розкажіть правила вживання апострофа. Наведіть приклади.

3. Поставте, де потрібно, апостроф: *Лук..яненко, м..ята, черв..як, бур..як, св..ято, любов..ю, моркв..яний.*

Білет № 6

1. Прочитайте текст. Перекажіть. Визначте тему й основну думку, тип і стиль. Доберіть заголовок. Розкажіть, що ви знаєте про Івана Франка.

І ось ми на Стежці... Починається вона від старого дуба, названого в народі Франковим. Дереву, за переказами очевидців, триста років. Це свідок дитячих та юнацьких літ, улюблене місце відпочинку поета.

Стежка (довжина її 1700 метрів) веде вглиб лісу. А довкруг – справжнє царство. Ще малим хлопчиною бігав сюди Івась по гриби і ягоди, знав тут кожну галявину, кожен ярк і стежину.

А тепер на Стежці можна зустріти найдорожчі образи його життя і його творів... Постать коваля – це батько. А онде притулилась до високого дуба тоненька смерічка – «пісня і праця». Є на Франковій Стежці і Прометей, і Мойсей, і Каменяр.

...Ліс рідшає. Крізь дерева проглядає постать суворого старця. А під ними слова Захара Беркута, що звучать як заповіт нащадкам, закликаючи їх до єдності, злагоди і миру.

Ідемо Стежкою Його життя... Обабіч неї дуби, берези, смерічки, широкі крони буків. І навіть терен колючий час від часу стелиться під ноги. Та Він ішов, обминаючи терня і хащі, ішов до світла, до правди, до людей.

2. Зміни приголосних під час додавання суфіксів -ськ-, -ств-.

3. Утворіть від поданих слів прикметники, використовуючи суфікси -ськ- (-зьк-, -цьк-): *Кавказ, Гадяч, Черкаси, казах, Запоріжжя.*

Білет № 7

1. Прочитайте текст. Перекажіть. Визначте тему й основну думку, тип і стиль. Доберіть заголовок. Як називають людину, яка займається розведенням бджіл?

Бджільництво відоме людині щонайменше п'ятнадцять тисяч років. Щоправда, спочатку бджіл не розводили у вуликах, а полювали на них. Лише у вісімнадцятому столітті люди навчилися робити вулики, з яких можна було виймати стільники, не вбиваючи бджолину сім'ю.

Сім'я існує за принципом, властивим для всіх комах. Роботи у бджіл багато. Як і в мурах, у них існує фахова спеціальність. Однак якщо мураха визначається з фахом один раз на все життя, то бджоли з віком його змінюють. Це дуже цікаве явище. Перші дні життя бджілці доручають роботу прибиральниці: вона вичищає старі чарунки, потім працює годувальницею – годує робочих бджіл спочатку квітковим пилом, а потім і маточним молочком. Згодом вона приймає корм, стає будівельницею, далі – охоронцем. Найвідповідальнішу роботу – збирання нектару – виконують найстарші бджоли.

Мед – не просто згущений нектар. У бджоли він зазнає складних хімічних перетворень, збагачується органічними кислотами, ферментами, бактерицидними речовинами. Потім бджола передає краплину іншій бджолі, яка продовжує процес. Урешті-решт крапля напівфабрикату виділяється в чарунку стільника. Після цього відбувається процес згущення меду.

Стільки праці заради краплинки меду, яку майже неможливо побачити неозброєним оком!

2. Рід і відміни іменників.

3. Визначте рід і відміну кожного з наведених іменників: *немовля, корінь, приبلуда, курча, мати, Максим, дівчисько, тінь.*

Білет № 8

1. Прочитайте текст. Перекажіть. Визначте тему й основну думку, тип і стиль. Доберіть заголовок.

Катерининський парк Тирасполя – один із найбільш масштабних і грандіозних проєктів, реалізованих у Придністров'ї. Головний парк республіки побудований на честь Катерини Великої. Саме за указом російської імператриці була закладена фортеця Серединна, навколо якої згодом виросла майбутня столиця ПМР.

У парку побудовано каскад фонтанів, встановлено безліч різних лавочок, милують зір нескінченні галявини зі збереженими деревами, зелений лабіринт, який у перспективі підніметься в живопліт. Узимку це виглядає не так яскраво, як було восени, коли парк тільки відкрили. Однак, молодь і люди старшого віку щодня знаходять привід прогулятися його чудовими алеями, зробити кілька знімків біля озера з білосніжними лебедями.

Особлива гордість – паркова зона фізичної культури та здорового способу життя. До неї увійшли: поле для гри в міні-футбол, волейбол і баскетбол, бігова доріжка, майданчики для занять воркаутом і настільним тенісом, шахове поле з ростовими фігурами. Тут і кілометрова «стежка здоров'я», розбита на кілька різнопохилих ділянок, і новий ролердром, який, за задумом авторів проєкту, в зимовий період трансформуватиметься в каток.

Над озером збудували пірс і літню естраду. Від пам'ятника до Зеленого ринку вимостили 6 каскадних фонтанів, що підсвічуються різними кольорами в темну пору доби, та звели «плакучу» ротонду. Коли люди заходять до неї всередину, несподівано вмикається вода й починає литися з усіх боків (звичайно, теплої пори року). Близько 30 тис. м² плитки використали на вимощення доріжок на колишньому пустирі.

Загальна площа парку перевищує 19 гектарів. Працювали над спорудженням цієї краси десятки організацій і понад 200 осіб щоденно.

2. Написання чоловічих та жіночих імен по батькові.

3. Від поданих іменників утворіть чоловічі й жіночі імена по батькові: *Павло, Андрій, Микола, Тарас.*

Білет № 9

1. Прочитайте текст. Перекажіть. Визначте тему й основну думку, тип і стиль. Доберіть заголовок.

Верби – невід’ємна частина побуту українця. З давніх часів наші предки обсаджували свої левади цими деревами, милуючись рано навесні пухнастими котиками – промовистим свідченням приходу весни, навіть попри те, що поля ще вкриті снігом, а дерева постукують у повітрі мерзлим гіллям від легкого вітерцю.

Про авторитет верби свідчить її роль у ритуалах і обрядах. Шостий тиждень Великого посту всюди називають Вербним. У Вербну неділю у церквах святять вербові гілочки. Повернувшись додому, цими лозинками б’ють членів родини, передусім дітей і старих, немічних, примовляючи: «Не я б’ю, верба б’є, за тиждень – Великдень, недалечко червоне яечко; будь великий, як верба, а здоровий, як вода, а багатий, як земля!». Дерево, в якому буяють весняні соки, повинно передати людині силу, здоров’я, вроду. Освячену вербу належить тримати на покутті за образами, її застосовували як лікувальний засіб і оберіг. Виганяючи вперше худобу на літнє пасовище, її обов’язково вдаряли освяченими вербовими гілочками, аби вберегти від хвороби й інших напастей. Побутувало повір’я, ніби в хату, де є верба, не вдарить блискавка. Вважалося також, що її гілочки перепинають дорогу в дім нечистій силі, особливо відьмам. Освячені гілочки втикають у кутках ниви, з якої прагнуть отримати щедрий врожай. Вербою скурюють хату від пропасниці, її кладуть у воду, в якій купають хвору дитину, настій з котиків освяченої верби п’ють, щоб не боліли горло і голова.

2. Ступені порівняння прикметників.

3. Утворіть від поданих прикметників просту і складену форми вищого і найвищого ступенів порівняння: *коротка (ніч), велике (щастя)*.

Білет № 10

1. Прочитайте текст. Перекажіть. Визначте тему й основну думку, тип і стиль. Доберіть заголовок.

Традиційний одяг виразно розкриває прикмети певного народу, його матеріальної та духовної культури. Український костюм формувався протягом тривалого часу становлення нашого народу як нації в конкретних природно-кліматичних, соціально-економічних і побутових умовах.

Історія українського вбрання генетично пов’язана з одягом, що носили в Київській Русі. Археологічні знахідки й літописи дають уявлення про давньоруське вбрання: сорочку, штани, свиту, клобук – високий циліндричний головний убір із покривалом.

Традиційний український костюм сімнадцятого-вісімнадцятого століть суттєво змінився з часів Київської Русі, зберігши при цьому основні етнічні та регіональні риси. Представники кожної соціальної групи – ремісники, феодали, козацька старшина, бідні селяни – відрізнялися не тільки манерою поведінки, а й самобутністю вбрання. Костюм того часу був своєрідним паспортом, що підкреслював належність людини до певної соціальної групи. Одяг козацької старшини шили з дорогих тканин, привезених із Західної Європи. Сорочки були вишиті шовком, сріблом або золотом. Сорочку заправляли в широкі шовкові шаровари яскравого кольору.

На свята одягали парчеві шуби, оздоблені хутром рисі, соболя чи горностає. Тканини прикрашали елементами стилізованих квітів, листя і плодів рослин.

Одяг українців, як і природа України, яскравий і барвистий.

2. Що називається прикметником? Назвіть розряди прикметників.

3. Утворіть від поданих іменників присвійні прикметники: *учитель, Оксана, свекруха, ткач.*

Білет № 11

1. Прочитайте текст. Перекажіть. Визначте тему й основну думку, тип і стиль. Доберіть заголовок.

Словник сучасної української мови містить майже десять відсотків іншомовних слів. Переважна більшість слів іншомовного походження є термінами. Мовні запозичення відбуваються по-різному, а іноді у процесі засвоєння чужих слів трапляються й курйози.

Іноколи хтось або не зрозуміє висловленої думки, або допустить помилку в написанні іншомовного слова, або зробить щось не так. Буває, що помилка закріплюється в мові, передається нащадкам і стає нормою. Така пригода сталася зі словом «кенгуру».

Англійці, уперше прибувши до Австралії й побачивши дивну тварину, були дуже здивовані: звірятка з маленькою головою, короткими передніми й довгими задніми кінцівками пересувалися стрибками. Украй здивувала англійців також сумка на животі у тварини, з якої виглядали малята. Здивовані європейці вирішили з'ясувати, як називаються ці дивовижні істоти. У відповідь гості почули слово «кенгуру». Мовою мешканців екзотичного континенту це слово означає «не розуміємо».

Сталася словесна плутанина: місцеві жителі не зрозуміли співрозмовників, а англійці сприйняли відповідь як назву тварини й повезли цю випадкову назву до Європи. І ми, українці, як і більшість європейських народів, послуговуємося цим словом. Отака оказія.

2. Що називається займенником? В яких випадках займенники пишуться разом, через дефіс і окремо?

3. Запишіть подані займенники, знімаючи ризик.

Ні/про/що, хто/сь, аби/який, ні/від/кого, казна/до/кого, хтозна/на/кому, будь/що, де/хто.

Білет № 12

1. Прочитайте текст. Перекажіть. Визначте тему й основну думку, тип і стиль. Доберіть заголовок.

Історія живе запахами, або – в запахах. Тому що пам'ять сама по собі нічого не здатна оживити. Зате пам'ять, настояна на пронизливому ароматі землі, повертає до життя такі історичні глибини, які недоступні найретельнішому історичному.

Листя виноградної лози покрите пилом і знемагає від липневого сонця. Летаргічний степ з ромашками, що ледь дихають у таку спеку. Сливи з одним підпаленим на сонці бочком – пронизливі й волоокі, як очі молодої єврейки. Неповторний запах дністровської води, п'яний, що затягує, як у вир, несподіваною на тлі розпеченого неба прохолодою. Дністер повільно крадеться по землі, зображуючи спокій і доступність, але це ілюзія. Не встигаєш підняти очі, як він зникає за черговим поворотом – не докричишся, і тільки запах, той же таки запах, розчинений у повітрі, манить знесиленого спекою подорожнього, як марево у пустелі. У Європі немає загадковішої й неспокійнішої річки. Вона робить близько двох тисяч поворотів, немов до цих пір не знайшла потрібного для себе руслу. Не випадково скрізь на її шляху – кинуті нею колись лимани, ставки, озера, рукави, які ведуть у нікуди.

2. Що називається числівником? Які його морфологічні ознаки?

3. Подані цифрами числівники запишіть у називному, давальному й орудному відмінках: 4, 40, 432.

Білет № 13

1. Прочитайте текст. Перекажіть. Визначте тему й основну думку, тип і стиль. Доберіть заголовок.

Образ веселки в українській і світовій міфології пов'язаний з мотивами життя і смерті. Від цієї барвистої небесної дуги залежить якість та кількість живлющого дощу: саме вона, веселка, набирає для нього воду з річок.

Веселку називають небесним кільцем. У німців є легенда про велетенського лебедя, який плаває морем, тримаючи у дзьобі кільце. Коли він випустить кільце, світ загине. У давніх литовців, французів та фінів веселка асоціювалась із луком бога-громовика.

Найчастіше веселку ототожнюють з гігантським змієм, який випиває воду із криниць, щоб потім повернути її на землю у вигляді зливи. На Закарпатті такого змія називають велетнем. Розповідають, що він стереже воду.

Існує легенда, що веселка – це шлях до неба, величезний міст, по якому сходять на землю янголи. Про це свідчить і її друга назва – райдуга, тобто райська дуга. За біблійною легендою, веселка – це знак угоди між Богом і людьми. Після потопу Бог пообіцяв праведному Ноеві, який урятувався з родиною, що більше ніколи не насилатиме на землю такої страшної нищівної зливи. На згадку про це Господь створив веселку.

2. Розкажіть про дієслово як самостійну частину мови. Які його морфологічні ознаки?

3. Утворіть від поданих дієслів форми 2-ї особи однини та множини теперішнього і майбутнього часу (просту форму) дійсного способу:

Прочитати, простояти.

Білет № 14

1. Прочитайте текст. Перекажіть. Визначте тему й основну думку, тип і стиль. Доберіть заголовок. Продовжте переказ роздумами про те, у чому, на вашу думку, сенс людського життя.

Людина – це унікальна істота, яка є не просто творінням вищого розуму, не просто відображенням Божої мудрості, могутності, творчого потенціалу. Людина, з погляду християнства, є особою, яка має власний розум, власну волю, власні почуття.

Людина безсмертна не лише в релігійному розумінні, але й у своїх ділах. Усе, що кожен з нас зробить, матиме свій слід у майбутньому. Найзагальніше покликання кожної людини – жити. І жити гідно. Часто ми відволікаємося на дрібні та скороминущі речі, а це принижує людину, робить її життя примітивним і нецікавим.

Крім основного призначення, кожен має особисте покликання. Бог кожного з нас любить і наділяє тим чи іншим талантом, якоюсь характерною властивістю, яку людина може розвинути або змарнувати. Навіть якщо ми не відчуваємо в собі здібностей.

Тому треба навчитись прощати, жити в спільноті: потішати самотніх, давати потребуючим. Ми маємо творити добро і боротись зі злом. І якщо деколи відступаємо від цього, то завжди можемо виправитись, бо знаємо, що Бог нас очікує з любов'ю і прощенням.

2. Що називається прислівником? Назвіть його розряди.

3. Знайдіть серед наведених прислівників якісно-означальні: *ясно, зовні, потроху, вузько, дотепер, погано, вголос, зозла.*

Білет № 15

1. Прочитайте текст. Перекажіть. Визначте тему й основну думку, тип і стиль. Доберіть заголовок.

Яке значення в процесі спілкування надається так званій позамовній комунікації, тобто всьому тому, що супроводжує словесне спілкування між людьми? Учені встановили, що поза мовця, його міміка, жести, відстань, яку він займає стосовно до співрозмовника, містять приблизно вісімдесят відсотків інформації, якою обмінюються люди в побуті. Тож більша частина важливої інформації передається не словами, а жестами.

Під час зустрічі та прощання рукостискання вважається цілком природним. У первісних людей рука була символом влади і сили. Рука, витягнута в бік іншої людини, могла означати мирні наміри. Відтоді цей жест став ознакою відсутності зброї або бажання битися. Жестикуляція мала важливе значення в давніх релігіях: скажімо, греки молилися своїм богам з піднесеними руками; жест з'єднаних рук – долоня до долоні – означав у них пошану до старших. У арабів колись існував звичай цілувати старшим руки, згодом вони почали опиратися цьому, прагнучи випередити поцілунок одночасним потиском обох рук. Давні греки подавали праву руку, коли бажали висловити незнайомцеві дружні почуття.

Отже, коли ми, не замислюючись, тиснемо одне одному руки, то продовжуємо традиції, що дійшли до нас із сивої давнини.

2. Що називається сполучником і прийменником? Наведіть основні випадки чергування у-в, і-й.

3. Запишіть наведені сполуки слів, вибираючи з дужок потрібні сполучники та прийменники.

Він (і, й) вона, вийти (з, із, зі, зо) автобуса, пірнути (у, в) озеро, прибрати (у, в) хаті, сосна (і, й) ялина, ти (з, із, зі, зо) мною.

Білет № 16

1. Прочитайте текст. Перекажіть. Визначте тему й основну думку, тип і стиль. Доберіть заголовок.

Придністровська осінь багата барвами. Часто зелені оазиси обриваються, і відкриваються широкі, просторі вікна, оголюючи то зібрану вже смужку пшениці, то мармурово-дзеркальну свинцеву ріллю, над якою юрмляться граки, то вівці-валуни, що розбіглися рудим схилом. А на березі, біля крайки води, завмерли, наче скульптури, корови.

Як тут не зупинитися, не помилуватися, не торкнутися диких плодів? Кажуть, після осінніх приморозків вони стають м'якшими і солодшими. Навіть кислий терен перетворюється в мед.

Дивовижні осінні деньки. Ситцем розлягається туман, мрячить дощик, а по обіді – знову сонце.

І восени буває літо. Бабиним його називають. Зовсім несподівано після набридлих дощів, холодних вітрів знову стає тепло та сухо.

Навколо диво-дивне! Над блакитною стрічкою Дністра у теплі краї летять журавлі. Вони неквапливо махають крилами, неначе прощаючись із нами, і подають голоси: «Курли, курли!». Їхня сумна пісня дедалі дзвінкіше лунає над рікою.

Журавлина зграя, ведена вожаком, то звужується, то розширюється, але іде заданим курсом, не відхиляючись від головної осі – водяної смужки, що біжить з півночі на південь від високих Карпат до причорноморських степів, берегів синього моря.

2. Що називається вигуком? Наведіть приклади груп вигуків. Які розділові знаки вживаються при вигуках?

3. Випишіть з наведених вигуків емоційні. З одним із них складіть речення.

Киць-киць! Матінко моя! Ой! Брись! Фіть-фіть! Ова! Тю? Вйо! Ой боже! Гов!

Білет № 17

1. Прочитайте текст. Перекажіть. Визначте тему й основну думку, тип і стиль. Доберіть заголовок.

Вогонь – один із центральних образів світової міфології. Він може бути земний, небесний або підземний. І якщо в перших двох випадках вогонь асоціюється з добробутом, плідністю, сільськогосподарською обрядовістю, то в останньому – із загрозою для людини.

Давня людина не розрізняла живу та неживу природу. Вона одухотворювала все довкілля. Горіння різноманітних предметів пояснювала як поглинання їжі якоюсь химерною істотою. Спочатку виникали уявлення про вогняного духа. Скажімо, індіанці Сполучених Штатів Америки, щоб здобути прихильність вогню, приносили йому в жертву зменю тютюну, який кидали у вогнище із замовлянням: «Візьми, пали й не завдавай мені шкоди». Такі жертви вогняному духові приносили й мексиканські індіанці.

В українській обрядовості вогонь – це засіб, що оберігає людину й допомагає їй. При цьому дуже часто він виступає у поєднанні з водою: на Івана Купала дівчата ворожать на воді, пускаючи вінки, щоб дізнатися про свою долю. В Європі існував також звичай ходити купальської ночі босоніж по гарячому вугіллю. Це пояснювалося жертвоприношенням підземному божеству, символом якого був вогонь. Пізніше ці жорстокі ритуали перетворилися на звичайні танці навколо вогню та стрибання через багаття.

2. Будова слова.

3. Доберіть за заданими морфемними схемами слова у початковій формі.

 – іменник.

 ти – дієслово.

Білет № 18

1. Прочитайте текст. Перекажіть. Визначте тему й основну думку, тип і стиль. Доберіть заголовок.

Хліб – це саме життя, його обожають і звеличують, навколо нього зосереджується все існування людини, йому підпорядковуються час і простір. Тому й культура наших пращурів була хліборобською. До хліба українці віддавна ставилися з особливим пошанівком: крихітка хліба від паляниці не може бути зметена зі столу під ноги разом зі сміттям.

Хліб – усьому голова. У цьому прислів'ї відображені великий досвід і важливе життєве правило, осмислення ролі хліба в бутті українців і ставлення до нього кожного з-поміж наших співвітчизників.

Хліб відігравав величезну роль, по суті, у всіх обрядах українців, використовувався як ритуальна страва під час багатьох свят. Наприклад, під час обряду сватання батьки молодят обмінювалися хлібом, а під час запросин дарували випечені із пшеничного тіста шишки. А на весілля випікали коровай і благословляли ним подружжя.

Так, хліб – це справедливість і добробут, праця й пісня. Однак найголовнішим є те, що хліб уособлює смерть і воскресіння, бо зернина вмирає, щоб воскреснути й подарувати людині десятки інших зернин. Людина ж, споживши хліб, вирощуватиме в душі добрі почуття, а в розумі – хвалебні думки.

2. Що називається реченням? Розкажіть про головні та другорядні члени речення.

3. Складіть речення за поданими схемами.

1. _____ = _____ ~~~~~ _____ .
2. ~~~~~ _____ = _____ = _____ _____ .
3. _____ _____ = _____ _____ .

Білет № 19

1. Прочитайте текст. Перекажіть. Визначте тему й основну думку, тип і стиль. Доберіть заголовок. Продовжте текст самостійно.

Улітку всі дороги ведуть на пляжі. Та на який піти? Міський? Він поряд, та тільки на тому боці ріки. Не біда. Дві-три хвилини, і в'юнкий катерець перевезе вас на п'ятачок, оточений парканським яблуневим садом. Чисте повітря напоєне медовими пахощами.

Можна потрапити і на «солдатський» пляж. Важко сказати, коли саме за ним, розташованим на завороті Дністра, закріпилося таке прізвисько. Мабуть, воно виникло через близькість до Бендерської фортеці, де завжди розташовувались солдати – то турецькі, то радянські, то російські.

А гучномовець теплохода «Лучаферул» у цей час запрошує вас на меренештський пляж. Поїдьте обов'язково. Дивовижно красиве місце. Кожної весни дністровська вода наносить сюди гори піску, і щодо цього з ним не можуть зрівнятися навіть славетні піски болгарських курортів «Золотий берег» чи «Албена»...

2. Що називається словосполученням? Які є види зв'язку слів у ньому? Наведіть приклади.

3. Випишіть з наведеного речення усі можливі словосполучення.

Біля вікна впритул до стіни стояв письмовий стіл.

Білет № 20

1. Прочитайте текст. Перекажіть. Визначте тему й основну думку, тип і стиль. Доберіть заголовок.

Мудрі представники старшого покоління кажуть: «У світі доти існуватиме любов, поки люди створюватимуть писанки». Тільки велика любов може творити такі дива гармонії та уяви.

Кожна писанка – це малесенький світ. Тут і небо із зорями, і вода з рибами, і дерево життя з оленями та птахами, і засіяне поле, і триверхі церкви – усе це вимальовано в певному порядку, щоб підтримувати лад і рівновагу в нашому великому світі.

На писанках найбільше бачимо знаків, що означають сонце. За допомогою символічних знаків на магічному яйці людина закликає до себе тепло й добробут, візерунки на писанці стають немовби мальованою молитвою. Ось значення деяких символів: сонце – джерело світла й тепла; хрест – символ Усесвіту, чотирьох сторін світу; спіраль – знак зародження нового життя; пташка – символ єднання земного й небесного, охоронець душ предків.

Кожен орнаментальний мотив – це окрема літера абетки. Поєднуючись, ці літери творять охоронну молитву за того, кому призначений оберіг. Писанки, на відміну від крашанок, не їдять, адже це обереги. Подаровані писанки тримають в оселі на почесному місці до наступного Великодня, а то і протягом багатьох років.

2. Що називається реченням? Які є види речень за метою висловлювання? Які речення називаються простими та складними, двоскладними й односкладними, поширеними і непоширеними?

3. Зробіть синтаксичний розбір речення.

Стояло літо з високим сонцем, з високим небом, з високими надіями.